

Іван Федорович БАБАЄВ*(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)*

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті висвітлюється сутність підприємницької діяльності в Україні як об'єкта адміністративно-правового регулювання, що є важливим напрямом наукових досліджень. Підкреслено, що підприємницька діяльність виступає рушійною силою економічного зростання та розвитку держави, відіграючи ключову роль у створенні валового внутрішнього продукту, залученні інвестицій, створенні робочих місць і покращенні рівня життя населення. Наголошено, що підприємництво є каталізатором інновацій, сприяє науково-технічному прогресу та модернізації виробництва, забезпечуючи конкурентоспроможність економіки України на світовому ринку. У контексті збройної агресії проти України та запровадження правового режиму воєнного стану, акцентовано на значні виклики, які постають перед підприємцями, зокрема передислокацію бізнесу, необхідність правового оформлення та супроводу діяльності. Відзначено також труднощі, пов'язані з рейдерськими атаками, судовими справами, перевітками контролюючих органів, оскарженням рішень суб'єктів владних повноважень і врегулюванням трудових спорів. Здійснено аналіз сучасного адміністративно-правового механізму підтримки підприємництва в Україні, підкреслено його значення в контексті забезпечення стабільності та розвитку держави. Визначено сутність підприємницької діяльності через призму адміністративно-правового регулювання, що має важливе значення для формування ефективної державної політики та забезпечення стійкого економічного розвитку України. Запропоновано під підприємницькою діяльністю розуміти заснований на нормативно-правових приписах різновид господарської діяльності, яка здійснюється фізичними або юридичними особами, що діють самостійно, регулярно й на власний ризик задля отримання прибутку, задоволення суспільних потреб, а також досягнення економічних і соціальних результатів.

Ключові слова: підприємницька діяльність, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засади, об'єкт, сутність.

Постановка проблеми. Уже протягом багатьох років підприємницька діяльність є рушійною силою економічного зростання та розвитку будь-якої країни, зокрема й України. Вона відіграє ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні нових робочих місць, залученні інвестицій і підвищенні рівня життя населення. У межах дослідження

особливостей адміністративно-правового механізму підтримки підприємницької діяльності в Україні С. С. Сериков слушно підкреслює той факт, що підприємництво є каталізатором інновацій, адже саме підприємці впроваджують нові технології, розробляють нові продукти та послуги, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність української економіки на світовому ринку. Вони стимулюють науково-технічний прогрес та сприяють модернізації виробництва. А відтак, цілком слушно відмічає вчений, підприємницька діяльність має надважливе соціальна та економічна значення для розвитку держави та суспільства¹. Разом із тим, маючи таке вирішальне значення в контексті функціонування держави, підприємницька діяльність і сама по собі потребує різносторонньої підтримки та забезпечення за багатьма, подекуди доволі взаємопов'язаними напрямками.

Так, на сторінках фахової літератури цілком слушно відмічають той факт, що на сьогодні, здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємці зіштовхуються з багатьма викликами, як то, наприклад: рейдерські атаки та незаконні дії контрагентів; кризові умови діяльності, пов'язані із внутрішньою політикою держави; вирішення спорів із контрагентами у судах; постійні перевірки та аудити з боку контролюючих органів; оскарження неправомірних дій, рішень, бездіяльності суб'єктів владних повноважень; врегулювання трудових спорів із працівниками підприємств; потреба проведення правової експертизи численних цивільно-правових договорів тощо².

Окрім цього, слід вказати й на значну кількість викликів, обумовлених запровадженням правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави. Значна кількість підприємств була передислокована у більш безпечні місця, що також вимагало здійснення значної кількості дій правового характеру. Фактично кожна дія з моменту початку функціонування відповідного підприємства потребує свого належного юридичного оформлення та подальшого супроводу. Через що актуальним є питання про визначення сутності підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Проблематика підприємницької діяльності, її окремих напрямів, досліджувалася у працях таких науковців як О. Б. Андрєєва, Ю. Є. Атаманова, О. А. Беяневич, І. А. Бутирська, М. Д. Василенко, О. П. Гетманець, В. А. Довбиш, Ю. М. Жорнокуй, Д. В. Задихайло, О. Г. Кельман, С. В. Ківалов, Г. П. Марощак, О. М. Музичук, В. А. Омельчук, Б. М. Поляков, О. П. Подцерковний, Н. О. Саніахметова, С. С. Сериков, В. В. Сокурєнко, Р. Б. Шишка, О. М. Шуміло та інші. Праці вищенаведених вчених визначили шляхи вдосконалення як теоретичних, так і практичних аспектів

¹ Сериков С. С. Адміністративно-правовий механізм підтримки підприємницької діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2024. С. 26.

² Марощак Г. П. Сутність юридичного супроводження підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024 № 33 (3). С. 600. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.61>.

підприємницької діяльності взагалі, її окремих напрямів і різновидів зокрема. Проте окреслена проблематика не втрачає своєї актуальності й сьогодні, зокрема через постійне та стрімке оновлення чинного національного законодавства, що визначає правові засади здійснення підприємницької діяльності, запровадження правового режиму воєнного стану, обумовленого збройною агресією проти нашої держави. Усе це в сукупності вказує на своєчасність і нагальність обраної тематики наукового дослідження.

Мета статті – визначити сутність підприємницької діяльності через призму адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про таку категорію як «підприємницька діяльність», слід зазначити, що вчені-правознавці, розкриваючи її сутність, доволі часто вказують на її значення для суспільства і держави в цілому. Так, наприклад, на думку О. Г. Кальмана, підприємницька діяльність – це соціально-позитивна діяльність, яка безпосередньо торкається найважливіших умов існування людини й суспільства в цілому. Учений наполягає на тому, що така діяльність охоплює собою різні сфери життєдіяльності суспільства, закладає головну економічну основу його існування, створює фінансову базу для функціонування державного апарату, відповідні умови для розвитку науки, культури, соціальної сфери, загалом, забезпечує зайнятість населення¹. Погоджуючись з таким підходом зазначимо, що він, окрім іншого, й додатково вказує на необхідність і доцільність забезпечення підприємницької діяльності по відповідним напрямам, в тому числі юридичному.

У контексті досліджуваного питання слід зазначити, що досліджувана дефініція знайшла свою офіційну об'єктивізацію в приписах господарського законодавства. Так, відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво визначено як різновид господарської діяльності. При цьому зазначено, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Своєю чергою, в ч. 1 ст. 3 вищенаведеного нормативно-правового акта вказано, що під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність². Як випливає з аналізу вищенаведеного підходу щодо розуміння сутності підприємницької діяльності, однією з її змістовних частин є ризик її здійснення.

З цього приводу цілком слушно зауважує Г. Марощак, вказуючи на те,

¹ Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис... доктора юрид наук : спец. 12.00.08. Харків, 2004. С. 189.

² Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20. Ст. 144.

що підприємницька діяльність дає можливість особистості реалізувати власний потенціал, проявити творчі здібності. Цей процес завжди супроводжується певними ризиками. Саме тому, підкреслює науковець, підприємницькою діяльністю займаються люди, які не бояться брати на себе відповідальність¹. На даних аспектах підприємницької діяльності доволі часто акцентують свою увагу вчені-правознавці, розкриваючи її сутність, незалежно від сфери досліджуваних суспільних відносин.

Так, наприклад, авторський колектив навчального посібника «Господарське право України» вказує на те, що підприємницька діяльність – це спрямована на одержання прибутку економічна діяльність щодо виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг, що має самостійний та ініціативний, творчий та інноваційний, систематичний та ризиковий, правомірний та соціально відповідальний характер, здійснюється легітимним суб'єктом, який несе самостійну юридичну відповідальність².

Дещо схожий підхід щодо визначення сутності досліджуваної категорії був запропонований С. О. Вінніком під час дослідження адміністративно-правових засад здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. На думку науковця, підприємницька діяльність – це регульована нормами законодавства, самостійна, ініціативна, систематична, здійснювана на власний ризик господарська діяльність, що реалізується зареєстрованими в установленому порядку суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою одержання прибутку та, як наслідок, сприяє досягненню певних економічних і соціальних результатів³.

З приводу запропонованих вищенаведеними вченими підходів щодо розуміння сутності категорії «підприємницька діяльність» відмітимо, що, на нашу думку, як свідчить їх аналіз, вони здійснили спробу вмістити в її зміст як її головні, так і другорядні ознаки, з огляду на що таке визначення отримало дещо громіздкий характер, що, серед іншого, негативно сприяє на однозначність його сприйняття. На нашу думку, до складу як досліджуваного, так і будь-якого іншого правового явища не слід включати його ознаки, тим більш другорядні, а їх, у разі необхідності, більш доречно викласти окремо.

Так, наприклад, досліджуючи роль права інтелектуальної власності у господарській діяльності, М. Ю. Потоцький вказує на те, що загалом можна визначити наступні ознаки підприємницької діяльності: самостійність; ініціативність; систематичність; діяльність щодо виробництва товарів (надання послуг); творчість; інноваційність; ризиковість; правомірність; соціальна відповідальність; спрямованість на досягнення економічних і соціальних результатів, а щодо комерційного господарювання – одержання

¹ Марощак Г. П. Сутність юридичного супроводження підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024 № 33 (3). С. 660. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.61>

² Господарське право України : навч. посіб. / За заг. ред. проф. Н. О. Саніахметової. Харків : «Одіссей», 2005. С. 10.

³ Віннік С. О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Суми, 2020. С. 61.

прибутку¹.

При цьому, досліджуючи адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю М. М. Тимошевич вказує на те, що поняття підприємницької діяльності має комбінований зміст. З одного боку, вона є суспільно-важливим чинником розвитку та функціонування національного економічного сектору всієї держави, а з іншого – інструментом отримання фізичними та юридичними особами прибутку шляхом здійснення незабороненою державою господарської діяльності. Згідно із цим, в законності та безперешкодності підприємницької діяльності всіх, без виключення, суб'єктів, держава прямо зацікавлена, оскільки це впливає на її економічний добробут та фінансово-розподільчі можливості, що в кінцевому результаті підвищує якість життя населення країни, можливість його представниками користуватись різноманітними послугами, отримувати бажані товари побутового і промислового використання тощо². Тобто при визначенні сутності підприємницької діяльності як правової категорії, окрім наведеного вище, слід вказувати й на її юридичну природу, об'єктивізацію в приписах чинного національного законодавства.

З огляду на що більш вдалим за вищенаведені позиції щодо визначення сутності категорії «підприємницька діяльність», здається підхід, запропонований О. В. Климом у межах дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. На думку науковця, підприємницька діяльність – це будь-яка господарська діяльність, що здійснюється фізичними та юридичними особами легалізованими у встановленому законом порядку, які діють самостійно, систематично на власний ризик маючи на меті отримання прибутку та задоволення певних суспільних потреб³. У цілому погоджуючись із запропонованим науковцем підходом до визначення сутності підприємницької діяльності зазначимо, що на нашу думку, в ньому прослідковується певне ототожнення такої діяльності із господарською діяльністю. Окрім цього вважаємо за доцільне підкреслити не лише легалізацію суб'єктів такої діяльності, а в цілому заснування й подальше її здійснення у суворій відповідності до нормативно-правових приписів.

З урахуванням наведених зауважень слід навести підхід щодо визначення сутності досліджуваного явища, що запропонував К. В. Косінцев під час дослідження особливостей правового регулювання застосування спрощеного режиму регулювання трудових відносин. Учений обґрунтовано вважає, що підприємництво або ж підприємницька діяльність, бізнес – це форма господарювання, яка відповідає нормам чинного законодавства України та являє собою не заборонену економічно активна діяльність

¹ Потоцький М. Ю. Роль права інтелектуальної власності у господарській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 375. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/96.pdf.

² Тимошевич М. М. Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Київ, 2024. С. 50.

³ Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Київ, 2009. С. 25.

суб'єктів господарських правовідносин, що спрямована на отримання прибутку, який має соціально-фінансову цінність¹. На нашу думку, хоч у цілому даний підхід і може бути прийнятий за основу формування авторської позиції щодо розуміння сутності досліджуваного явища, він також не позбавлений недоліків. Зокрема, вважаємо, що в ньому є логічна помилка, оскільки апіорі діяльність, що відповідає нормам чинного законодавства України не може бути забороненою.

Висновки. Отже, під підприємницькою діяльністю розуміти заснований на нормативно-правових приписах різновид господарської діяльності, яка здійснюється фізичними або юридичними особами, що діють самостійно, регулярно й на власний ризик задля отримання прибутку, задоволення суспільних потреб, а також досягнення економічних і соціальних результатів. Важливо зазначити, що така діяльність охоплює значну кількість її різновидів, аналіз яких вимагає проведення не одного комплексного наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віннік С. О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Суми, 2020. 213 с.
2. Господарське право України : навч. посіб. / За заг. ред. проф. Н. О. Саніахметової. Харків : «Одіссей», 2005. 608 с.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20. Ст. 144.
4. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис... доктора юрид наук : спец. 12.00.08. Харків, 2004. 431 с.
5. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Київ, 2009. 205 с.
6. Косінцев К. В. Правове регулювання застосування спрощеного режиму регулювання трудових відносин : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Харків, 2024. 209 с.
7. Марощак Г. П. Сутність юридичного супроводження підприємницької діяльності у сфері сільського господарства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024 № 33 (3). С. 659–667. URL: <https://doi.org/10.32631/vsa.2024.3.61>.
8. Потоцький М. Ю. Роль права інтелектуальної власності у господарській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 374–376. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/96.pdf.

¹ Косінцев К. В. Правове регулювання застосування спрощеного режиму регулювання трудових відносин : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Харків, 2024. С. 92.

9. Сериков С. С. Адміністративно-правовий механізм підтримки підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2024. 217 с.

10. Тимошевич М. М. Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю : дис... канд. юрид наук : 12.00.07. Київ, 2024. 207 с.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2025

Ivan F. BABAIEV,

Postgraduate Student

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

In the article has been highlighted the essence of entrepreneurial activity in Ukraine as an object of administrative and legal regulation, which is an important area of scientific research. It has been emphasized that entrepreneurial activity serves as a driving force for economic growth and the state's development, playing a key role in generating the gross domestic product, attracting investments, creating jobs, and improving the population's standard of living. It has been noted that entrepreneurship acts as a catalyst for innovation, promotes scientific and technological progress, and modernizes production, ensuring the competitiveness of Ukraine's economy in the global market. In the context of armed aggression against Ukraine and the implementation of a martial law regime, significant challenges faced by entrepreneurs have been underscored, including business relocation, the necessity of legal documentation, and operational support. Attention has been also drawn to difficulties related to raider attacks, legal disputes, inspections by controlling bodies, appealing decisions of public authorities, and resolving labor conflicts. An analysis of the modern administrative and legal mechanism for supporting entrepreneurship in Ukraine has been conducted, emphasizing its importance for ensuring the state's stability and development. The essence of entrepreneurial activity has been defined through the lens of administrative and legal regulation, which holds critical importance for shaping effective state policy and ensuring Ukraine's sustainable economic development. Entrepreneurial activity has been proposed to be understood as a type of economic activity based on regulatory legal provisions, conducted independently, regularly, and at the risk of physical or legal entities, aimed at generating profit, meeting societal needs, and achieving economic and social results.

Keywords: *entrepreneurial activity, administrative-legal regulation, administrative-legal support, administrative-legal principles, object, essence.*